

Artıq Kəlbəcərin zəfər və quruculuq tarixlərini qeyd edirik

Düz beş ildir ki, aprel ayının gəlişi ilə Kəlbəcərin işğalından neçə illər keçmir...

İndi ötən zaman kəlbəcərli bəxtəvərlər olmamızın üzərinə qürurlu günlər, aylar, illər əlavə edir...

Kədər içərisində Kəlbəcərin daha işğal ildönümlərini deyil, yaşının üstünə yaş gələn təntənəli azadlıq bayramlarını sevinclə qeyd edirik...

Ancaq düz 27 il Kəlbəcər eli baharın qaşqabaqlı aprel ayını heç qarşılamaq istəmədi... Bu 27 il ərzində hər aprel ayı gələndə Kəlbəcərdən ayrı düşdüyü o faciəvi günləri bir daha yaşadı, Murovun qarlı aşırımları ilə fəğan edə-edə naçar türk etdiyi torpağının həsrətindən köz kimi qovruldu, qüssəli aprel ayına qoşulub hönkür-hönkür ağlamaqdan başqa da çarəsi heç nəyə yetmədi...

1993-cü ilin apreli kəlbəcərlilər üçün şaxtası illəkləri sıızıldadan zimistan ayına çevrilmişdi. Torpağının altı da, üstü də xəzinə, havası, suyu, bitkiləri min bir dərddə dəvə olan gülüstan Kəlbəcər saralıb-solmuş, düşmən tapdağı altına düşmüşdü.

Həmin zaman altmış minlik Kəlbəcər eli mal-mülkünü qoyaraq quruca canını götürüb zülm-zillətlə minlərlə metr hündürlükdə olan Murov dağı vasitəsilə ölkəmizin dörd bir yanına səpələnərək pərən-pərən olmuşdu. Lakin nə yazıq ki, çoxlarına bu da qismət olmamış, ya Murovdan borana düşüb həyatını itirmiş, ya düşmən gülləsinə tuş gəlmiş, ya da girov götürülmüşdü...

"Kəlbəcər bizimdir!"

Əslində, Kəlbəcər rayonu Qarabağda hadisələr alovlanandan iki tərəfdən mühasirədə idi. 1992-ci ilin mayında Laçının işğalından sonra isə Kəlbəcərin daha bir tərəfi bağlanmış və rayon 3 tərəfdən düşmən mühasirəsində qalmışdı. Kəlbəcərin Azərbaycanın digər bölgələri ilə əlaqəsi yalnız 3500 metr hündürlükdə olan Murov dağı vasitəsilə həyata keçirilirdi.

Düz beş il çətin şəraitdə düşmənlə təkbaşına döyüşən Kəlbəcərin işğalı Ermənistanı qısa zamanda Azərbaycanın daha beş rayonunu zəbt etməyə şərait yaratmışdı.

Rayonun işğalı zamanı Murovdan Gəncəyədək sıralanan köç karvanlarında yaşanan ağrı-acıya, insanların gözlərindən oxunan dəhşətə, dillərindəki ağılara, hərbi maşınlarla daşınan yaralıları, meyitlərə, yerdəki qan qoxusuna görə göy üzünə qara bulud kimi topalaşan qarğa-quzğunun dəhşətli çığırtılarına, bir-biri ilə didişməsinə şəxsən şahid olan biri kimi deyirəm ki, elə bil, sözün əsl mənasında, o günlərdə biz əsl qiyaməti yaşayırdıq...

Təbii ki, hər cəhətdən zəngin diyar olan Kəlbəcərdən sonra kəlbəcərlilərin yaşamı dözülməz oldu. Aclıq, yoxluq, maddi çətinliklər bütün məcburi köçkünlər kimi, onları da xeyli sınağa çəkdi. Həyatlarının düz üç onilliyi bu cür sıxıntılarla, əziyyətlərlə bada getdi. Kəlbəcər həsrəti ilə çoxları əbədi gözlərini yumdu. Onların son vəsiyyətləri isə "məni Kəlbəcər torpağında dəfn edərsiniz oldu"... Amma həmin nəslə günlərdə o dünyaya yollanan insanların doğmalarından son istəkləri bu dünyadakı ən müşkül, yerinə yetirilməsi mümkün olmayan iş kimi ürəkləri dərindən yaraladı...

İşğal illərində nişan da, toy da edirdilər, bayramlarda da bir yerə yığırdılar, qonaq da gedirdilər, amma onların ən çox rahatlıq tapdıqları yer yas məclisləri olurdu. Çünki burada ürəkləri istəyən qədər el-obalarının halına, Kəlbəcərsizlik dərindən doyuncu ağlayıb ürəklərini boşalda bilirdilər...

Beləcə, kəlbəcərli keçmiş məcburi köçkünlər düz 27 il, 1993-cü ilin aprelindən 2020-ci ilin noyabrına qədər bu əzablarla yaşamağa çalışdılar...

Amma gün yetişdi, 2020-ci il sentyabrın 27-si kəlbəcərlilərin diriliş, noyabrın 25-i isə Kəlbəcərin qurtuluş gününə çevrildi.

2020-ci il noyabrın 25-də Kəlbəcər bir güllə atılmadan, bir itki verilmədən azad edildi. Həmin gün Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev xalqa müraciət edərək, "Əziz həmvətənlər. Bu gün Kəlbəcər rayonu işğaldan azad olundu. Bu münasibətlə bütün Azərbaycan xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Əziz kəlbəcərlilər, gözünüz aydın olsun! Doğma rayonunuz işğaldan azad olundu. Bu günü Azərbaycan xalqı uzun illər ərzində səbirsizliklə gözləyirdi...

...Kəlbəcər bizimdir! Qarabağ Azərbaycandır!" müjdəsi ilə Kəlbəcərin 27 illik həsrətini qəlblərimizdən əbədlilik sildi.

"Çay üstündə qala"

"Kəlbəcər" toponiminin mənşəyi qədim türk dilində (oykonimin ilkin forması Kevliçer kimi qəbul edilib) "çay üstündə qala" deməkdir.

Kəlbəcər ən qədim insan məskənlərindən biridir. Bu rayon böyük tarixi keçmiş, zəngin mədəniyyəti, qədim tarixi abidələri, təbii sərvətləri ilə seçilir. Rayonun ərazisində 30 min ildən çox tarixi olan qədim yaşayış məskənləri, 6 min il yaşı olan qaya təsvirləri, çöpşəkilli qədim türk əlifbası nümunələri aşkar edilib. Buradakı daş abidələr Şimali Azərbaycanda erkən dövr türklüyün, atəşpərəstliyin, xristianlığın, VII əsrdən isə islamın yayıldığı dövrlərdə yaradılıb.

Kəlbəcərdə "Türk qəbiristanlığı" adı ilə tanınan bir neçə qədim məzarlıq var. Bunların ən böyüyü Alıbəyli, Zar və başqa kəndlərin ərazisindədir. Qəbiristanlıqlar müxtəlif əsrlərdə yaradılmış, forma və ölçüləri ilə bir-birindən fərqlənən at, qoç, sandıq qəbirüstü fiqurlar, başdaşı və günbəzlərlə zəngindir.

Kəlbəcər ərazisindəki qayaüstü təsvirlər Qobustandakı yazılı və şəkilli daşların oxşarıdır. Kəlbəcərdə alban dövrünə aid xeyli tarixi abidələr də var. Bunlardan ən məşhuru Xudavəng məbəd kompleksidir. Eyni zamanda burada "Laçınqaya", "Lev", "Uluxan", "Qalaboynu", "Comərd" adlı digər qədim alban abidələri də var.

Təəssüf ki, erməni vandalları buranı işğal etdikdən sonra bu tarixi abidələrin əksəriyyətini məhv ediblər.

Kəlbəcəri Yer üzünün xəzinəsi adlandırmaq, qətiyyətlə mübaliğəyə varmaq. Bu ərazi yeraltı və yerüstü təbii sərvətlərlə zəngindir. Kəlbəcər rayonu ərazisində Söyüdlü (Zod), Ağduzdağ və Tutxun qızıl yataqları var. Sənaye əhəmiyyətli civə yataqları da buradadır. Həmçinin tuf, gil, perlit, üzlük daşı, qum-çınqıl qarışığı, gözəl dekorativliyə malik 4 mərmər oniksi, nefroid, 1 obsidian (dəvə gözü), 1 listvenit yataqları var.

Kəlbəcər Yuxarı İstisu, Aşağı İstisu, Keşdək, Qarasu, Tutxun, Mozçay, Qotur-lusu kimi çox böyük müalicə-balneoloji təsiri malik mineral su yataqları ilə də dünyada şöhrət qazanıb.

1988-ci ildə aparılmış son meşə quruluşu işlərinə əsasən, Kəlbəcər meşə təsərrüfatının ərazisi 32774 hektar təşkil edirdi. Kəlbəcər rayonu ərazisində 4 mindən artıq müxtəlif növ bitkidən 200-ə qədəri dərman bitkisi var.

Rayon işğal olunarkən 140 iri və orta müəssisə, 90 məktəbəqədər uşaq müəssisəsi, 115 ümumtəhsil məktəbi, 1 texniki peşə məktəbi, 107 xəstəxana və tibb müəssisəsi, 214 mədəniyyət ocağı ermə-

nilər tərəfindən yandırılıb, darmadağın edilib.

Kəlbəcərdə quruculuq təntənəsi

Kəlbəcəri azadlığına qovuşduran və 2021-ci ilin avqustunda bu ulu diyara ilk səfərini edən Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev bəyan etdi ki, bu bölgəni cənnətə çevirəcəyik. Qalib lider İlham Əliyevin bu xoş xəbərindən ötən qısa zaman dönməndə Kəlbəcərdə böyük quruculuq, bərpa işləri həyata keçirilib, yeni sosial-iqtisadi obyektlərin təməlləri atılıb, uğurlu açılışlar edilib.

Prezident İlham Əliyevin birbaşa nəzarəti altında bu ərazidə infrastruktur layihələr gerçəkləşdirilir, yollar, tunellər çəkilir, su-elektrik stansiyaları qurulur, kompleks işlər görülür.

Təməli Prezident İlham Əliyev tərəfindən qoyulan Toğanalı-Kəlbəcər avtomobil yolu üzərində Murov dağında inşa olunan 11,6 kilometrlik tunelin özü bu ərazidə həyata keçirilən misilsiz işləri gözlər önünə sərən nümunələrdən yalnız biridir.

2023-cü il mayın 27-də - Müstəqillik Günü ərəfəsində yolunu yenidən Kəlbəcərdən salan xilaskar lider İlham Əliyev Kəlbəcər rayonunda ilk kəndlərin - Yanşaq və Zalların, eləcə də Kəlbəcər şəhərində ilk yaşayış məhəlləsinin təməlini qoydu.

Ötən ilin sentyabrında birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birgə Kəlbəcərə növbəti səfərini edən Prezident İlham Əliyev rayonda yeni açılışlar etdi, bünövrələr atdı. Bu səfər zamanı dövlətimizin başçısı Kəlbəcər şəhərində ikinci yaşayış kompleksinin, inzibati binanın, İstisu qəsəbəsinin təməlini qoydu. Həmçinin "İstisu" mineral su zavodunun açılışı edildi...

Həmin tarixdə Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə kəlbəcər sakinlərinin görüşüb söhbətləşdiyi zaman yaşanan sevincqarışıq duyğulu anların "günün videosu" kimi KİV-də, sosial mediada yayımlanan görüntüləri hər kəsdə dərin təəssüratlar oyatdı. Bu, həm də doğma torpağına qovuşan kəlbəcərlilərin və Kəlbəcəri xilas edən qalib lider İlham Əliyevin Zəfərdən doğan qururunun, xoşbəxtliyinin, sevincinin möhtəşəm təsviri idi...

Bir gün gülə-gülə qayıdacaqdı...

Bir qərindən sonra Kəlbəcərə dönmək, o torpağa qədəm qoymaq insanın ruhunu təzəleyir, xoşbəxtlik hissindən ürəyini uçundurur...

Digər yandan da yaşayış məntəqələrinin hamısının erməni talanının izlərini daşdığını görmək, tənha kəndlərdəki qapısı, pəncərəsi, tavanı, çardağı olmayan içərisində kol-kos, ağac bitmiş yarıuçuq evləri görmək ürəyini ağrıdır.

Amma elə Kəlbəcər ərazisinə ilk qədəm qoyduğun andan etibarən bu sərt təbiətə malik yerlərdə qurucu lider İlham Əliyevin şəxsi diqqəti və nəzarəti altında dünyada görünməmiş miqyasda həyata keçirilən quruculuq işlərinin şahidi olduqda ürəyin yenidən dağa dönür. Doğma torpağa əbədi qovuşmağın xoşbəxtlik əhvalına bürünürsən...

Bəli, bu da Tanrının möcüzəsidir ki, indi Kəlbəcər eli illər öncə şair Sücaətin qələmə aldığı o İlahi məqamı yaşayır:

"Bir gün gülə-gülə qayıdacaqdı, Ağlaya-ağlaya köçən Kəlbəcər".

Yasəmən MUSAYEVA, "Azərbaycan"